

ОДБРАНА

СРПСКИХ РУДАРСКИХ СТРУЧЊАКА

ПОВОДОМ КЊИГЕ

„Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“

од Др. ЈОВАНА У. ЈОВАНОВИЋА

(Прештампава и из „Рударског Гласника“)

БЕОГРАД

Штампарија Савића и Комп. — Космајска ул. бр. 16.
1905.

ОДБРАЋА

СРПСКИХ РУДАРСКИХ СТРУЧЊАКА

Поводом књиге „Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“
од Dr. Јована У. Јовановића

(Прештампано из политичких листова: Дневног Листа, Одјека и Правде)

Позвани, да пратимо рад на пољу рударства, сматрамо за дужност, да прикажемо нашим читаоцима један атак, који је учинио г. Dr. Јован У. Јовановић у својој докторској дисертацији на углед српског рударства и српске рударске стручњаке, а који је ове изазвао, да јавно протестују и жигошу овај поступак г. Јовановића.

Налазећи, да је ова одбрана у толико значајнија, што је она пред јавним мињем учињена и носи карактер једнодушности наших рударских стручњака, ми ћемо је у следећем изнети у свој њеној потпуности и у оном реду, како је она у јавности изишла.

I

ЈЕДНО ПИТАЊЕ¹⁾

Изашла је књига „Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“ од Dr. Јована У. Јовановића и то као оригинал рад.

Поводом те појаве скрећемо пажњу на ова факта:

1. У именованом делу, све што је изнето о геологији и рударству у Србији, то је дословце узето и преведено из дела „Преглед рудишта у Србији“ од Dr. Дим. Ј. Антуле.

2. Статистички подаци узети су и преведени из *Рударског Гласника*.

3. Сва обрада рударског законодавства састоји се у изводу из рударског закона, у преводу закона о жељезницама и закона о потномагању домаће индустрије.

4. Геолошка карта — то је прештампана карта Јована Жујовића.

5. Топографска карта — то је прештампана карта Dr. Јов. Цвијића.

6. Под знаком навода цитирали су радови Иречека о Србији.

Према овом, узимамо слободу, да у име рударских стручњака упитамо г. Јову У. Јовановића:

Шта има оригиналног у овом његовом делу?

¹⁾ У Дневном Листу.

Оставља се г. Јовановићу за овај одговор рок од десет дана, а после ће се узети озбиљнија реч.

Београд.

28. октобра 1904. год.

Један руд. инжињер.

После овога питања изашао је г. Јовановић у истом листу са одговором од неколико реди, у коме је изјавио: *да не мисли одговарати на ова питања, кад онај потписник истих није имао слободу да потпише своје име.*

Поводом оваквог одговора, анонимни је изашао са следећом изјавом:

II.

Господине Уредниче,²⁾

У 301 бр. Вашега листа од I. ов. г. штампали сте изјаву г. Dr. Јована У. Јовановића, којом објављује да не мисли давати одговора на питање: *шта има оригиналног у његовој књизи „Bergbau und Bergbaopolitik in Serbien“*, из разлога што претпоставља, да „Један руд. инжињер“ *није имао слободу да потпише своје име.*

Та претпоставка не стоји у истини. Изјављујем, да сам ја писац тога питања и да је г. Јовановић добро познато, да је оно с мојим потписом било упућено уредништву Трговинског Гласника поводом рекламе о књизи (в. бр. 230 Трговинског Гласника од 21. октобра т. г.), али га оно није хтело штампати из мени непознатога разлога.

Држећи пак, да у овој ствари нису у питању личности, чија имена, ако г. Јовановић зажели, може такође дознати, позивам г. Јовановића, да у остављеном му року одговори на горње питање.

Примите господине уредниче и овом приликом уврење о мом поштовању.

7. новембра 1904. год.
у Београду.

Уредник Рударског Гласника

Петар А. Илић,
рударски инжињер.

После овога јавља се г. Јовановић овако:

III.

Господине Уредниче,³⁾

Молим Вас лепо да у Вашем листу изволите дати места следећем:

²⁾ ³⁾ Дневни Лист.

Моја књига *Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien* служила ми је као дисертација, чији је задатак био да покуша, те да представи *стање* наше рударства, да изложи узроке, који сметају његовом развију и да укаже како би се наше рударство могло *унапредити*. У тој својој књизи извео сам да код нас нема довољно капитала за рударску индустрију, и да би ваљало заинтересовати стране капитале. Да би књига имала практичне вредности, изнео сам по савету својих професора кратак резиме свега оног, што стоји у тесној вези са рударством, и све, што сам год од кога узео ја сам тачно у тексту књиге означио од кога сам и одакле сам узео. Поред тога, на крај књиге изложио сам азбучни списак свију дела, којим сам се служио.

Из саме књиге тачно се види шта је *оригинално*, а шта није. Према томе излишно је питање Г. Илића. Јамачно из тог разлога и Уредништво Трговинског Гласника није примало такво питање.

Статистичке податке нисам узимао из Рударског Гласника, већ сам их добио преко Г. Др. Д. Ј. Антуле из рударског одељења, одакле их је и Рударски Гласник добављао.

И овом приликом благодарећи Вам на доброти, Господине Уредничче, молим Вас лепо да примите уверење о моме поштовању.

9. новембра 1904. год.

у Београду.

Др. Јован У. Јовановић.

За оваквом изјавом следовала је ова карактеристична и значајна изјава свих рударских стручњака:

IV.

Господине уредничче,⁴⁾

У књизи г. Др. Јована У. Јовановића: „*Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien*“, стр. 155., налази се један одељак о рударским стручњацима у Србији, који у оригиналу и верном преводу гласи:

„Für die Verbreitung zeitgemässerer Betriebseinrichtungen wird die erste Voraussetzung sein, dass die nötigen Fachleute vorhanden sind.

Die Serbische Regierung hat deshalb, wie wir schon oben erwähnten vor Jahren eine Anzahl von Hochschülern, die sich besonders auszeichneten, als Staatsstipendiaten zum Studium des Bergfachs ins Ausland geschickt. Aber das selbe Bedürfnis, das damals zur Entsendung der Herren

⁴⁾ Дневни Лист.

führte, heischte noch ungeduldiger ihre möglichst baldige Heimkehr. Für die praktische Ausbildung in grossen Betrieben, die gerade im Bergfach eine wichtigere Rolle spielt und längere Zeit erfordert, als in irgend welchen anderen Industrien, fehlte es ihnen daher im Auslande an der nötigen Zeit, im Innlande an der passenden Gelegenheit. Einerseits wurden sie auf den Gruben durch Verwaltungs — Kassen — und andere Arbeiten in ihrer technischen Tätigkeit behindert, und andererseits hatte die allmähliche Beschränkung des staatlichen Betriebs auf die einzige Grubenverwaltung zu Krupanj die Folge, dass der grösste Teil aus den Grubénbetrieben ganz zurückgezogen wurde und lediglich Verwaltungsgeschäfte in der Bergabteilung versieht. Man wird beshalb an die serbischen Bergingeniere nicht wohl die Anforderung stellen können, die obenerwähnte Umgestaltung des Bergbaus verlangen würde. Auch hier wird es im Anfange ausländischer Fachlaute bedürfen. Daher hat der Verfasser im vorigen Jahre in seiner oben erwähnten Schrift¹⁾ gelegentlich des Vorschlags znr Gründung einer einheimischen Gesellschaft für die Podrinjer Gruben bereits folgendes angeführt:

„Für die Stelle eines Generaldirektors der Gesellschaft sollte man einen Wettbewerb ausschreiben und einen fremden Fachmann dazu nehmen, am besten einen Deutschen“. „Das wir hier gerade einen Deutschen vorschlagen, dafür gibt es eine Reihe von Gründen: Alle bergmännischen Gelehrten, welche aus rein wissenschaftlichem Interesse unser Land besichtigt und darüber geschrieben haben, sind mit geringen Ausnahmen Deutsche. In früherer Zeit und auch in der jüngsten Vergangenheit hat unsere Regierung einzelne Experten nach Serbien berufen, und sie alle waren ausnahmslos Deutsche. Der deutsche Bergbau steht neben dem englischen und amerikanischen sowohl der Produktion als auch der technischen Volkomenheit nach an erster Stelle. Die Deutschen sind ihrer Natur nach gediegene Charaktere, energisch, unternehmend und in ihren Unternehmungen besonders zuverlässig und ausdauernd. Schliesslich sprechen alle unsere bergmännischen Fachleute deutsch, so dass auch in dieser Hinsicht der Verkehr mit den Deutschen keine Schwierigkeit machen würde.

„За развијање модерних рударских предузећа први је услов да се имају потребни стручњаци.

„С тога је српска влада, као што је раније споменуто, још пре много година послала у иностранство извесан број великошколаца, који су се нарочито одлико-

¹⁾ I. c. S. 54.

вали, као државне стипендисте за изучавање рударства. Али иста потреба, која је тада изазвала пошиљање ове господе, још је више захтевала да се они што пре на-траг врате. За практично образовање у већим предузећима, које управо у рударству важнију улогу има и дуже време захтева него у ма којој другој индустријској грани, њима је недостајало потребно време у иностранству, а повољне прилике у земљи. Сем тога, њима су у њиховим техничким пословима много сметали административни, благајнички и други руднички послови, а с друге стране због поступнога сужавања државних рударских предузећа на један једини рудник у Крупњу дошло се до тога, да је већи део рударских стручњака упућен на административне послове у Рударском одељењу. С тога се заиста од српских рударских инжињера и не може захтевати да изврше преображај рударства. И овде биће у почетку потребни страни стручњаци. С тога је писац прошле године у своме поменутоме раду¹³⁾ приликом предлога за оснивање једнога домаћега друштва за подринске руднике следеће навео:

„За друштвеног генералног директора треба расписати стечај и узети каквог страног стручњака, најбоље Немца.

Да ми управо једнога Немца предлажемо постоји читав низ разлога: сви рударски научњаци, који су из чисто научног интересовања нашу земљу походили и о њој писали јесу са малим изузетком Немци. У раније време, а и у најскорој прошлости наша је влада позвала поједине експерте у Србију и са малим изузетком сви су они били Немци. Немачко рударство стоји поред енглеског и америчког, како у погледу индустрије тако и у погледу техничке савршености на првом месту. *Немци су по својој природи јединствени карактери, енергични, предузимљиви и у својим предузећима особито поузданы и издржљиви.*

Најпосле говоре сви наши стручњаци немачки тако да и у овоме погледу неће бити никаквих тешкоћа у општењу са Немцима.“

Овим неразмишљенним испадом г. Јовановић не наноси само личне увреде потписаним, рударским стручњацима, него безразложно тврдећи, да Србија још ни данас нема својих синова за самостално руковање рударским пословима, буни осећаје и свакога Србина.

Овај безобзирни испад толико је више за осуду, што потиче од човека, који је пуних седам година био државни питомац за рударско право и финансиске науке,

¹³⁾ О унапређењу нашег рударства 1903 стр. 54.

на кога је Србија утрошила преко 30.000 динара, а који у своме раду за докторску титулу није успео, да ма чиме документише своју спрему и оправда поднесене жртве од стране српске државе за његово образовање. Ми тврдимо, да је г. Јовановић све што се у његовом раду налази, узео из туђих радова и дословце само на немачки превео, као што је то у Вашем цењеном листу један од потписаних изложио. У томе превођењу је искључиво и сва његова заслуга, коју је преко Трговинског Гласника (в. бр. 230. од 21. октобра о. г.) успео, да рекламије тако далеко, да себи припише хвалу: како је Србији образ осветлао.

Заиста је сажалења достојна појава, да човек, који после толико годишњег бављења у иностранству једва задобија докторску титулу простим превођењем и прештампавањем радова српских рударских стручњака, у место с изјавом захвалности, излази са дрским испадом против њихова угледа и рада.

Према изложеном, г. Јовановић ни по спреми ни по своме раду није позван ни достојан да даје оцену о српским рударским стручњацима. Познајући потпуно свој рад и све сметње у развију нашега рударства, ми не презамо од оцене наше спреме и рада, али одбијамо овако тенденциозно оцењивање, које је г. Јовановић и одвише провидно употребио у виду наметљивог удварања немачкој нацији на штету угледа своје отаџбине, како би ваљда задобио благонаклоност својих професора.

Молећи Вас, г. Уредниче да ову изјаву изволите објавите у Вашем цењеном листу, примите уверење о нашем одличном поштовању.

12. новембра 1904. г.
Београд.

Влада К. Михковић, руд. инжињер; Dr. Дим. Ј. Антула, руд. геолог; Јован А. Милојковић, руд. инспектор; Dr. Коста Јовановић, руд. хемичар; Мијајло Ђ. Благојевић, руд. инспектор; Петар А. Илић, руд. инжињер.

За тим је такође у истом листу следовала и ова значајна изјава наше седе старине чиче Хофмана:

V.

Рудник Св. Варвара 18./XI. 1904.
Поштовани Господине Уредниче,

Пре неки дан прочитао сам у Вашем цењеном листу бр. 313. изјаву г.г. рударских инжињера противу извесног одељка из дисертационог рада г. д-р Јов. У. Јовановића.

И ја као српски рудар, а и ма само од пре 42 год. досељен, а и као српски грађанин осећам горепоменутим

одељком нанету утвреду српским стручњацима пред страшим, који чаравно нису обавештени да г. Ј. У. Јовановић није имао прилике а можда ни способности да оцени досадашње радове српских рудара.

Уверен сам, да је г. Јовановић са својим омаловажавањем српских рударских стручњака могао имати успеха само код оних лица, која нису имала прилике доћи у ближи додир са нашим рударством и његовом, ма још скромном литературом; те и нису у стању створити себи верну слику те наше привредне гране.

Нисам намеран опширеном критиком заузети одвише места у вашем цењеном листу. Допустите ми само да изјавим сугласност са мојим колегама из Београда, а г. Ј. У. Јовановићу овим путем моје сажаљење на оваквом поступку, који није основан на истинитости, а понајмање је патриотски.

Примите господине уредниче уверење мога пошто вања.

Феликс Хофман

Управник подринских рудника
у пензији.

Једновремено са овим изјавама јавља се г. Dr. K. Јовановић руд. хемичар са следећим рефератом о по менутој књизи:

Vl.

Рударство и рударска политика у Србији.⁵⁾ — У својој књизи „Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“ г. Dr. Јован У. Јовановић расправља питање о рударству у Србији у економском смислу, труди се да испита узроке слабоме развију нашега рударства и укаже како би се српско рударство могло развити.

Тема овој књизи веома је лепа, и расправљање постављенога питања веома корисно, и то баш у ономе правцу у коме г. писац то чини; па је то и нама дало повода прихватити расправу овога питања, у толико пре, што сматрамо да писац није успео, да постављено питање правилно реши.

Оцењујући економске факторе рударства, у првоме реду рудно богатство у Србији, г. писац греши, кад једино на основи рада г. Dr. D. Антуле — „Преглед рудишта“ који је преведен, без наводних знакова, унео у своју књигу, изводи позитиван закључак, да је Србија рударски богата земља. Ова погрешка је толика, да изазива веровање да г. писац о рударству не зна ништа

⁵⁾ Одјек.

више него ма који други правник. Јер да је г. писац умео критички прегледати дело г. Др. Антуле, нашао би, без сумње, да је то дело истина брижљиво израђено, али да оно нема чак и тих претензија да констатује рудно богатство у Србији. Г. писца завео је, можда, наслов књиге, коју је узео за основицу целе своје расправе, па, изгледа, неразумевајући саму суштину ствари о којој пише, сматра да се књигом г. Др. Антуле потврђује минерално богатство земље у рударском смислу. Међутим књига г. Др. Антуле је регистрирање места у Србији, на којима су поједини рудни минерали нађени, и, разуме се, кад такав регистар израђује стручњак, да ће унети све што се о дотичном месту и примерку зна, а што је од значаја у буди коме смислу. У овој књизи помињу се и таква места, која нису никаква рудишта; има рудишта о којима се зна, да немају у рударском смислу никакве вредности, а, са врло малим изузетком, сва рудишта, која г. Др. Антула помиње, неиспитана су у толикој мери, да се о каком рудном богатству позитивно не може ништа рећи.

За утврђивање вредности једнога рудника, кад се нађе, нужно је вршити рударска испитивања, бушењем, окнима, поткопима и т. д. па тек кад се испитни радови потпуно заврше, онда се може говорити о богатству рудишта у рударском смислу. Тако испитаних рудишта у Србији има толико мало, да се о минералном богатству Србије, у рударском значењу, за сада не може извести никакав закључак. Г. Јовановаћ може са нама заједно прочитати: да је Србија *по свој прилици* врло богата земља, да има *можда* врло добрих рудишта, да треба вршити истраживања и испитивања рудишта јер се *позитивно зна*, да се на много места у Србији налазе најразноврснији минерали често необично чисти, што је у осталом у књизи г. Др. Антуле прегледно и исцрпно изнето и на српском и француском језику.

Прва поставка писца књиге „Bergbau und Bergbau-politik“, најбоље речено, несигурна је, јер рудно богатство Србије није доказано, и да је г. Јовановић умео послужити се стручном српско рударском литератуrom морао би то учинити, и рад би му, без сумње испао зар друкчији, можда за Немце мање примамљив, али рад би био истинит и имао би стварне вредности.

Писац, мислећи да је довољно утврдио, да „рудишта у Србији представљају један део народнога богатства“ тиме што је превео рад једног геолога спремљен за париску изложбу, испитује други економски фактор у рударству: капитал, и налази да је и у држави, и код приватних лица у Србији мало капитала за рударска пре-

дузећа и да је и онај капитал, што га има непокретан за ове цељи, што објашњава опет рударском необавештеношћу капиталиста, која опет долази отуда, што у земљи нема рударских школа и што има мало рударских стручњака. Али писац се нада ипак добру, он се нада, да ће се на Великој Школи установити катедра за рударство (а већ професор ко би други и могао бити него он), и онда би с те стране било рударству поможено.

Говорећи о капиталу, писац показује јасно, да предмет, о коме пише, не разуме. Он је у заблуди и ту своју заблуду представља као факат: да су у Србији рудишта не само нађена, већ и испитана и да ту не треба, у главноме ништа друго до капитал, који би се без бриге могао уложити па да доноси грдне добити. Међутим то не стоји. Рудишта у Србији нису испитивана и капитал могао би се, у наше рударство, да улаже — сем овога што постоји — једино у истражне и испитне радове, а то је баш онај рад и капитал у рударству, који је праћен веома оним специјално рударским поздравом „на срећу“.

Рударски радови, који се у Србији могу предузимати морају дакле имати вид истражних и испитних радова, који се врше са доста спреме, много среће и релативно мало капитала. Према томе, кад би баш капиталисти српски и страни, послушали г. писца „решили се да уложе своје капитале у рударске радове у Србији нашли би се збуњени на првом кораку, јер не би имали где ни у шта улагати своје велике капитале, јер и писац и сви ми могли би им показати само места, где би са релативно мало паре имали да испитују, да ли се на тим местима могу, и да ли се рентира предузимати рударске радове у вишем стилу. Озбиљан капитал на овакве радове не иде. Истраживања и испитивања рудишта врши или држава сама, али нарочити пасионарани људи пасире, или најзад ове радове врше људи из истих разлога, из којих играју на класној лутрији. Отуда долази, да ни најбоље објекте не експлоатишу сами проналазачи већ обично капиталисти, који претходно рударске радове неће да врше, већ траже и купују готове, нађене и испитане објекте, у које са сигурношћу — колико је она у рударству у опште могућна — и с вољом улажу капитал колико је год нужан за експлостисање дотичног објекта. Писцу није нужно позивати странце, па чак и врати их, доћи ће они већ и сами за сваки објекат којега је вредност несумњиво доказана, међутим, и поред његовог најљубазнијег позивања неће се на нас ни осернути ако им се не ставе у изглед сигурне добити, не долазе они, наше љубазности ради, да нам помогну, већ долазе да нас експлоатишу искључиво у своју корист, и

ако користи налазе, доћи ће да је узму па ма и на нашим политичким и економским развалинама.

Ни овај, дакле, одељак: о капиталу, као економском фактору, није писац третирао зналачки и онако како би то одговарало економским приликама у нас.

Мање још среће имао је г. писац излажући своје погледе о стручној радној снази, јер од некуда налази, да је узрок рударском застоју у нас и недовољна практична спрема наших рударских инжињера, којима су сметали административни, благајнички и други руднички послови, те с тога он од њих и не очекује да изврше некакав преобрађај у рударству, већ налази, да ће и овде у почетку, бити потребни страни стручњаци.

Г. писац је учинио неправду српским рударским стручњацима. Смешно би било тврдити, да су наши рударски стручњаци некаква савршенства, они заиста нису анђели, али њима се ни у коме случају не може учинити прекор, да немају стручне теориске или практичне спреме. На против, сви наши рударски стручњаци без изузетка, свршили су као одлични ѡаци какав факултет на нашој Великој Школи; свршили редовно рудар. науке на најпризнатијим академијама са похвалним успехом, и били сви, колико их год има, у пракси по нашим рудницима по неколико година и показивали, према нашим приликама, одличан успех. Доведите најпризнатије светске стручњаке, поставите их у праксу упоредо са нашим, ви нећете опазити никакве разлике. Најзад код нас је било одличних страних стручњака, који су у својој земљи показвали врло лепе резултате свога рада, па код нас нису могли учинити ништа друго него што су наши радили. Па онда, у Србију је долазило десета страних експерата, међу осталим народностима било је и Немаца, па шта су ти људи радили? Признавали нашим стручњацима теориску и практичну спрему, па израђивали своје експертизе савршено према стручним погледима наших рударских инжињера. Вреди напоменути, да су у Мајдан-Пеку радили већином одабрани страни стручњаци, и то баш Немци, да су потрошили држави грдан новац, па ништа учинили нису. Ту су радили и стручни странци за свој рачун, па опет ништа. Најновији закупци Мајдан-Пека надају се успеху, али само тако, ако се заборави да је на тај рудник утршено већ раније 20 милијуна динара, на које се рента не тражи, и ако се покаже као добар најновији метод топљења бакра из бакровитих пирита, тако да се са рентом могу претапати и најсиротније бакарне руде. Сењски рудник напредује под управом баш тих истих рударских стручњака, којима г. писац одриче практичну спрему. Подрински рудници вегетирају, али не с тога

што би се у њима незнјачки и непрактично радило, већ зато што то под оваким околностима не може другојаче да буде. Тамо је био управник и Немац Розберг, па није учинио ама баш ништа више, боље и практичније него наши инжињери, већ на против. Г. писац не каже, из чега изводи практичну неспрему наших рударских инжињера, он им са неке висине каже само да не вреде ништа, заборављајући, да према својој спреми, коју баш овом својом дизертацијом документује, нема права на то. Он не уме ни да се послужи стручном рударском литератуrom, а упушта се у оцену стручних рударских радника! И зашто то чини? Изгледа заиста само с тога, да би имао повода рећи Немцима, пред којима је имао испит да полаже, да су једино немачки рударски стручњаци походили нашу земљу из чисто научног интересовања, — и ако то није истина, па онда, да су „Немци по својој природи јединствени карактери енергични, предузимљиви и издржљиви“, и ако су се ти Немци, кад год су к нама долазили, показивали као обични себичњаци баш исто онако као и сви други странци, што у осталом није никакво чудо.

Карактеристичан је закључак пишев, изведен из ових овако нетачних поставака. Он налази да: „ако нам испадне за руком, да страни стручњаци дођу у нашу земљу, па се они на основу свог сопственог посматрања упознаду са корисним рударским прилицима у Србији, онда ће много лакше бити да се страни капитали за наше рударство задобију. Тада би по нашем мишљењу, најбитније сметње за српско рударство биле откоњене. Наступиле би прилике сличне оним, из средње-вековног доба цветања српског рударства, када су немачки стручњаци били успели да за њихове рударске радове у Србији задобију Дубровчане, који су тада били чувени са свога богаства. Као и онда Србија би се осећала срећном под оживљавајућим упливом свежије трговине и промета уживајући благодети западно-европске културе“.

„И сама Немачка, на коју ми међу западно-европским државама у првом реду помишљамо, имала би користи, кад би поглед њених финансијских и рударских стручних снага упозорен био на индустријску вредност рударског богаства у Србији, као што је и у новије време у много удаљенијем турском истоку тако живу делателност развила. Рудиши су и данас као и у средњем веку мало иссрпљена а и радника има као и тада до вољно“.

Према овоме изгледа, као да г. Јов. У. Јовановић заиста мисли, да би за Србију била срећа када би „успели“ да доведемо стране — немачке — стручњаке

а ови опет немачке капиталисте, те да нам они удруженi подигну рударство. Из ове збрке појмова тешко је изаћи, и кад би оваке појмове о нашој народној економији имао само писац књиге, оставили би га на миру, јер он са оваким својим погледима још није опасан, али на жалост, овако мисли и већина наших меродавних личности па и министри и од њихове овакве памети ваља нам се чувати.

Претпоставимо да је рудно богаство у Србији позитивно доказано, као што писац у својој књизи тврди; узмимо да је тачна и његова поставка, да наши рударски инжињери не вреде ништа, оставимо нека те инжињере носи мутна Марица кад ни зашта нису, па дозвовимо стране — немачке — стручњаке и капиталисте, подајмо им све оно што писац обећава: јефтину радну снагу, жељезнице, личну и имовну сигурност и т. д. и шта би било? Рударство би у Србији невероватно цветало, боље још нео у средњем веку, али би то рударство било немачко, то би била економска инвазија једне наше првредне гране, од тога рударства имали би користи само они у чијим је рукама — имали би користи Немци а не ми.

Јер рударство би се могло идентификовати са великим индустријом по своме економском дејству, и у земљама где је развијено рударство и индустрија, према данашњем капиталистичком газдовању, врши се непрестано онај економски процес, који је писцу, сумње нема, познат, којега је резултат концентрисање капитала у руке капиталиста с једне стране и стварање пролетаријата с друге стране. У Немачкој н.пр. коју писац у првом реду пред очима има, развијена је и индустрија и рударство, и тиме се све јаче врши концентрисање капитала у поједине руке и стварање пролетаријата али зато невољу што добијају пролетаријат Немци имају у накнаду своје капиталисте — Немце —, од којих држава тражи и добија приближно оне исте користи, које би добијала, од свих својих грађана, када би економска добра била праведно подељена.

Ако усвојимо и ми капиталистичко газдовање, по принципу економског газдовања, који у свету влада, по савету пишевом позовемо немачке и стручњеке и капиталисте, да нам подижу рударство, шта би учинили? Исто оно, што се у сличним приликама дешавало у другом свету, и код нас би се концентрисао капитал у руке капиталиста — Немца туђинаца — од чијег капитала имала би користи само њихова држава, с друге стране стварао би се раднички пролетеријат, од чијег би нас рада душа болела.

Рударство би се доиста развијало исто онако као

у Немачкој али од њега Србија не би имала никакве друге вајде сем тога, што би известан број наших грађана нашао злехуде зараде, копајући по рудницима и гурајући рударске вагонете, као економско робље туђинског капитала.

Да ли треба још постављати питање: би ли било економски, корисно и патриотски, да Српска држава тежи за интересовањем немачких капиталиста као рударских предузимача, па да им по нашем рударском закону, издаје концесије на испитана рудишта, ослобођавајући их од свију облика порезе и царинских дажбина, дајући им на бесплатну употребу државне и општинске шуме и шумске производе; водену снагу ит.д., не тражећи зато ништа више од 12 динара регалног данка од рудног поља (10 хектара) и 1% од добити од производње? Где јд ту тај лепи приход државни, о коме сања г. писац? Највећи рудник, из кога би се износио милион динара у Немачку дао би држави српској данка од производње 12 хиљада динара? Јели то та добити од које би српска држава цветала? Српска би држава имала 5 пута више кад би продавала по такси дрва, која овакав рудник потроши.

По логици пишчевој ми би могли поћи и даље, и рећи, ако би се решили врећати људе ни криве ни дужне, да нам не ваљају ни агрономи ни шумарски ни трговачки ни технолошки стручњаци, да капитала ни за те послове немамо, а и овај што га имамо не улаже се радо у ове радове, па да позовемо Немце да нам и ове гране привреде дижу, и онда би Србија заиста привредно цветала — али као немачка колонија.

Овако развиће наше привреде прави Србине не може свесно желети. Ми морамо тежити, и у ту тежњу улагати и последњи свој уздисај, да очувамо нашу не само политичку већ и економску самосталност, јер без економске и политичка нам самосталиост неће много вредити.

Каже се: привреда нам је слаба и бедна. Истина, али је наша. И ово мало сиротињице што је имамо драже је него сва она привреда светска, која својом величином заноси. Трудимо се да своју привреду подигнемо, али да је чувамо за нас. Јер није истина да ми нашу привреду из сопствене снаге не можемо диди — ми имамо радне снаге, а једино радом привреда се диже, пренемагања не помажу. И други су народи били на овоме ступњу културе, на коме смо ми, па нису чекали с неба таране, нису слинили да им неко други помогне, већ су радили и помогли сами себи, и ми то чинити морамо.

Заблуда је још и то, да се рударство може поди-

зати само за се независно од осталих грана народне привреде, оно, као и све остале гране привреде, мора бити израз нашег политичког и економског живота, оно је са осталим привредним гранама у вези тако, да је немогућно подићи један беочуг а да се други не покрене. Најзад ни у економији ми не можемо чинити ништа преко природнога реда ствари, ми можемо паметним радом убрзати привредно развиће, али не можемо чинити никакве скокове. И у нас ће морати да се развија у првоме реду земљорадња, сточарство и шумарство, из овога агрискултурна и шумарски индустрија, ова ће изазвати хемијску индустрију а упоредо са овим мораће се силије кретати и рударство и рударска индустрија.

Државне економске власти свакојако треба, могу и морају утицати на привредни покрет у земљи и одредити му правац. Кајко ће држава, међутим, утицати на економско развиће земље њена је ствар, ако не зна, казаћемо кад нас упитају. Тек у сваком случају тај утицај власти, у интересу Србије, мора бити савршено дијаметрално противан ономе што г. Др. Јовановић предлаже.

У књизи г. Др. Јовановића има и других одељака, о којима се укупно може рећи да чине те је књига дебља, другога значења нема, ти су одељци: „географски и политички односи Србије“ написан по јако скученоме програму за земљопис за основне школе. Све о рударству у средњем веку преписано је под наводним знаком Јиречека; Статистички подаци прештампани су онако, како су изнети у „Рударском Гласнику“. У књизи овој прештампан је још у немачком преводу закон о жељезницама и рударски закон. Све ово не може утицати на оцену овога рада, и према томе јасно је да је вредност дела Др. Ј. Јовановаћа негативна.

Ако свему овоме додамо још да г. Др. Јов. У. Јовановић пише Немцима, да су „по својој природи чисти и светли карактери, енергични и предузимљиви“, без икаквог повода и то баш онда кад се јавио код њих испит да полаже; а о г. Др. Св. Радовановићу у истој тој свој књизи, пошто је омаловажио све руларе, каже: да је учинио епоху у рударском одељељу и ако то није истина, и то каже баш онда, кад је г. Др. Радовановић министар, од кога се г. Др. Јовановић спрема службу да тражи, онда мислим да је довољно оправдан мој а и г. Др. Антулин потпис на познатој већ изјави рударских стручњака.

Др. Ђоста Јовановић,
руд. хемичар.

За тим се јавља г. М. Ђ. Благојевић:

VII.

Господине уредниче⁶⁾

У 75. броју вашега цењенога листа а у фельтонском делу његовом изашао је „приказ“ или боље рећи одговор на изјаву рударских стручњака, која је одштампана у „Дневном Листу“, поводом књиге Г. Др. Јована У. Јовановића „Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“.

Изгледа да је писац фельтона велику пажњу поклонио да овај одговор што објективније испадне. Што му пак то није испало за руком, биће по нашем мишљењу поред осталога узрок и непотпуност изјаве рударских стручњака, који су се потрудили да у поменутој изјави представе само тенденциозност дела г. Др. Јовановића.

Да је писац фельтона заиста објективнији био не би пао у погрешку да онај део књиге г. Др. Јовановића који о нашим унутрашњим политичким приликама говори другојачије цени а другојачије онај део који се тиче омаловажавања српских рудар. стручњака. Међу тим цело дело носи извесан типички тенденциозни карактер.

Може се писати и говорити о узроцима слабога развића данашњега рударства у Србији; може се писати и говорити о мерама које треба предузети за унапређење рударства исто онако, као што се може говорити и писати о политичким, економским, наставним и т. д. неуспесима у нашој држави, али ако се хоће да та дискусија буде имала какве вредности не би смела да буде тенденциозна и незналачка.

Прилике у нашој земљи за последњих неколико деценија такве су да баш о њима треба дискутовати и водити рачуна, али не лаички.

Да је г. Др. Јовановић знао, да су наше садање рударство засновали и организовали баш ти Немци за које се он тако жарко заузима, јамачно не би пао у онаку грешку да их препоручује за поновну реорганизацију српскога рударства у Србији.

У рударској литератури као и у рударској архиви наћи ће се да почев од 1947. год. до 1858. а то је био први почетак обновљеног српског рударства, да су готово сви начелници рударства и управници мајдана били Немци. Један Фухс, Ханткен, Херман Брајт-Хаупт и Абел за цело нису Словени. Један Норнберт Сојка и Јосиф Червенка за цело нису били шумадинци! Ти су људи били начелници рударства и управници мајдана, међу ко-

⁶⁾ Правда.

јима су били и три Србина рударски инжињери као обични рударски настојници или како се тадањим званичним језиком звало — шихт-мајстери. Дођите у рударско одељење па ћете видети из његове архиве којим се језиком у то доба говорило и писало у српском рударском одељењу! Па шта су нам ти странца у рударству створили? Да ли отпоче прва рударска литература у то доба или нам оставише у наслеђе опис рудних лежишта у Србији или уређену администрацију? Не, они су нам створили рударско наседање у мајдан-пеку и ужасну реакцију у српском рударству, ма да је већина од њих била од Немаца из велике немачке царевине.

Покушаји да се српско рударство освежи добротворним Немцима било је и доцније 1890 год., те се може лако запазити да ли су они и трага на српско рударство оставили.

Када би се логички писало нашло би се и у самом делу г. Др. Јовановића одговора да су српски рударски стручњаци најмањи криви за рударски неуспех у земљи али то или се није хтело или се није знало. У тој књизи изложени су подаци о броју рудника, који су у страначким рукама и о њиховим стручњацима, који су сви странци. Нека покуша ко хоће да оде до ових рудника и распита за успех рада у њима, па ће се уверити да и ту рударство боље среће није. Ту дакле не помаже ни страначка стручност. О свима овим питањима писано је код нас али није имало доктора да их прочитају, јер је то сувопаран посао! Да ли би нам г. Др. Јовановић или баш и писац фельтона ма он и „дословце акцептовао мишљење г. Др. Јовановића“, могао бар један пример у свету навести где су рударски стручњаци сами без ичије помоћи и других потребних погодаба за развиће рударства подигли рударство? Да, о томе је тешко говорити, јер треба претходно читати, а писати српском свету о свакему, ма то и не вредело, лакше је.

Хоће се од рударства необичних успеха, а заборавља се да је оно функција многобројних чињеница у земљи, које ни најмање не зависе од стручности рударских стручњака. Ако би се у опште хтело да говори о неким неуспесима у нашој држави, најмање би се могло говорити о рударским: Погледајмо каква нам је општина, школа, црква, штампа, правосуђе, политика, трговина и привреда, па ће се видети да је свуда горе него ли у рударству. Нама је требало деценија да наговоримо странце да дођу код нас и отпочну клање стоке за извоз; ма да за тај посао није потребно ни знања ни капитала колико за рударство. А погледајмо на наше сточарство и пољопривреду, која у економном друштвеном развићу

одмах после лова долази. Свуда ужасан назадак. Па како нам је друштво!!

Чудновато нам је да се писац фельтона латио овога посла, а да не зна шта су српски рударски стручњаци оригиналнога дали! Добрих $\frac{5}{6}$ садржине дела г. Др. Јовановића плод је рада рударских стручњака. Све што се има у рударству, то је дело труда њиховога, јер помоћу њих вих индикација створено је ово наше како тако рударство. Они су много и много раније од Др. Јовановића упознали страни свет са српским рударством, и ако би писац фельтона хтео да коме ода хвалу, та би дошла на првом месту рударским стручњацима, који су за то и признање на прошлoj париској изложби добили. Погледајмо земљу с којом се ми сравњивати можемо у свачему, а то је са Бугарском, па ћемо видити да се Бугари са нама нити у практичном нити у теориском рударском знању не могу ни сравњивати. А шта да речемо о другим гранама нашега државнога развијатка? Свуда, ама свуда и у политици и у настави, трговини, саобраћају они су нас претекли.

Наји овоме узрок лако је, но дискусија овога питања не доноси никакве каријере ни препоруке.

У данашњем нашем друштвеном васпитању леже узроци укупних наших неуспеха, а и одгонетка „овој немилој појави у штампи“ где се човек не би смео ни усuditи да брани образ свој. Требало је да рударски стручњаци ћуте па би било село мирно. Требало је наружити их, како би се на њихов рачун неко паметнији направио и себи лепшу будућност створио. То би и писца фельтона задовољило. Но да ли би ту имало морала?

Захваљујући вам господ. уредниче на гостопримству.

Остајем ваш поштовалац
Михаило Ђ. Благојевић
руд. инжињер.

Најзад изилази са својом завршном изјавом г. П. А. Илић:

VIII.

Господине Уредничe⁷⁾

У 311. бр. Вашега цењеног листа штампан је одговор г. Dr. Јована У. Јовановића на питање, које сам му ја у име руд. стручњака у истоме листу раније поставио. Ну како у том „одговору“ г. Јовановић ни овога пута није хтео дати одговора на учињено питање, а на име: шта ими оригиналнога у своме делу: „Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien“, већ оставља читаоцима, да то сами

⁷⁾ Дневни Лист.

из књиге виде, изилази, да он већ самим тим фактом признаје моје тврђење, да је у свом делу туђе радове под својим именом изнео. Иначе, не би се могло објаснити устезање г. Јовановићево, да пред светом јавно изнесе: шта има оригиналнога у своме раду. Према томе, могло би се узети, да сам ја са овим одговором задовољен, а то у толико пре, што г. Јовановић није покушао ни један мој навод да побије. Шта више, моји су наводи најзад још јаче документисани јавном изјавом рударских стручњака, штампаном у 313. броју Вашега листа.

Али ипак, покренуто питање не може се на томе зауставити. Сада настаје потреба задовољити и заинтересовано јавно мњење, јер јавна реч у сваком питању оправдано захтева разлоге и мотиве, са којих оно потиче. С тога дакле, да би се одстранила свака сумња у објективност покренутог питања о раду г. Јовановићевом, потребно је изнети и стварних доказа за оно, што се тврди.

Ради тога, да се одмах зауставимо на следећем факту: како да се објасни појава, што г. Јовановић у своме раду, као својој докторској дисертацији, узима у обраду чисто рударску тему за докторат из економске групе, кад се зна, да г. Јовановић, као свршени правник никада није био рудар, нити је где рударске науке учио, нити као такав икаква појма може имати о рударству и рударским наукама?

Зар се већ из самога тог факта не изводи закључак: да је г. Јовановић био приморан, да једино туђи рад употреби и изнесе под својим именом?

Да отворимо књигу, па да се о томе стварно уверимо.

Садржина и распоред изнетог материјала у целини су исти, које налазимо и у књизи „Преглед рудишта у Краљевини Србији“ од Dr. Антуле, а на име: геолошки одељак, кристални терени, палеозојски терени, тријас, јура, креда, терцијер, кватернер, еруптивне стене, преглед рудишта, злато, примарна златна рудишта; 1.) златна рудишта у кристалном терену, 2.) златна рудишта у серпент. и габро стенама, жива, олово, Подриње, Поетење, Селанац, Јагодња, Костајник, Чајавица, ваљевски округ, Авала, Космај, Рудник, Копаоник, Рупље, Кучајна, цинк, бакар, арсен, антимон, (никал прескочен), хром, гвожђе; 1.) гвоздена рудишта у кристалним теренима; 2.) у серпентинским терерима; 3.) складови у седиментарним стенама, манган, пирити, сумпор, графит, парафински шкриљци, фосилни угаљ; 1.) карбонски, 2.) лијаски и 3.) терцијерни угаљ са свима локалностима; грађевинско камење – све по реду, каолин, гипс, лапорац и минерални извори.

И текст је под овим одељцима г. Јовановић задржао са истим реченицама и истом интерпункцијом, као што се

то налази у поменутом „Прегледу рудишта у Србији“. Да упоредимо и то у неколико примера:

Bergbau und Bergbaupolitik in Serbien од

Dr. J. Ј. Јовановића

(стр. 24.)

Geologische Uebersicht

Die vier veischiedenen Gebirgssysteme: Dinarische, Alpen, Karpaten, Balkan und Rhodopenmassiv . . .
Da her ist die Geologie Serbiens sehr verwickelt. . .

Преглед рудишта у Србији

од Dr. Антуле.

(стр. 1.)

Геолошки Одељак.

Четири различна планинска система: Алпи, Карпати, Балкан и Родопски масив....

С тога Геологија Србије има веома компликован карактер

(стр. 30.)

Eruptivgesteine

Eruptivgesteine spielen im geologischen Aufbau Serbiens eine sehr wichtige Rolle

(стр. 9.)

Еруптивне стене

Еруптивне стене имају знатну улогу у геолошком саставу Краљевине Србије

(стр. 47.)

Der Kopaonik an der Südgrenze Serbiens ist überreich an Lagerstätten, aber noch wenig untersucht.

(стр. 40.)

Копаоник и његово подгорије на јужној граници Србије обилују рудиштима, само су ова до данас веома мало проучена.

(стр. 54.)

Suvobor. In Kalkstein, die üher einen Serpentinmassiv liegen, fand man reiche Kupfererzlager im Gebiete der Dörfer Košutnić und Planinica.

и т. д.

(стр. 49.)

Сувобор. — У атарима села Планинице и Коштунића појављују се веома богате бакарне руде у кречњацима, који леже на серпентинском масиву....

и т. д.

Наравно, г. Јовановић је ово превођење вршио без икаква разумевања, јер за једнога лајика морају бити ребуси све хемиске формуле и минералошка терминоло-

гија, којима је проткана цела књига „Преглед рудишта“. Да илуструјемо и то једним примером:

У Прегледу рудишта, на стр. 58. своји овако:

„...арсенопирит се појављује веома често у друштву с другим сулфидима...“

Г. Јовановић је при превођењу превидео, па је оно „често“ прочитало „чисто“ и тако га превео без обзира на то, што у преводу изилази бесмислица. На истој страни 58. то у преводу стоји: „...Aisenkies findet sich sehr rein zusammen mit anderen Sulfiden...“ То значи, да се арсенопирит налази врло чист у друштву са другим сулфидима; па када би, према томе, био нечист? — Извесно онда, кад би био усамљен! То је заиста смешно!

Г. Јовановић је сличан доказ неразумевања онога, што је преводио, показао и у регистру, за који би мања порција стручности била довољна. Он сиромах није знао, да се локалности на картама утврђују тачкама и кружићима, и да се као такве у регистру обележавају двема котама — хоризонталном и верикалном, којима су потпуно одређене, па је у регистру означавао коте свих оних поља, преко којих се простиру имена локалности. Да поменемо само један пример за то. Место Oreovac налази се на карти под котама J и 8, или извесно за то, што је име ове локалности ушло и у поља под котама 7 и K, он је ово место у регистру на стр. 203 означио са све четири коте: J. K. 7. 8. и т. д.

Уз тако непромењени текст прештампане су и све хемиске анализе — без икакве измене, групсане у неких 80 таблица, онако исто, као што се то налази сређено у „Прегледу Рудишта“.

У почетку овог дела књиге своје г. Јовановић је под знак м „1“ изнео нотицу, да су следећи геолошки и рударски подаци узети из поменутог Антулиног дела „Преглед Рудишта“ — овим речима:

„1.) Die folgenden geologischen und bergmännischen Angaben sind einer Arbeit von Dr. Antulă: „Uebersicht die Lagerstätthen in Serbien“ entnommen.“

Ево, за такву једну нотицу г. Јовановић се заклонио, па запео, те све од реда превео из помеоугог „Прегледа рудишта“.

Шта више, његове поједине нотице о наведеним ауторима, изгледају као сопствени извори г. Јовановићеви, којима се служио при раду, и ако он у њих још никада није ни завирио; а међу тим, и оне су у свој потпуности својој преведене и прештампане из истог „Прегледа Рудишта“. Да бисмо то још јасније показали, да наведемо следеће примере:

На стр. 31. стоји при дну:

дописник Правде у 75. броју од 14. ов. м. тако галантно или неоправдано признаје „да је г. Јовановић веома брижљиво прикупио и средио сав материјал о нашем рударству“, — јер је сав тај материјал, у целини срећен узео и прештампао из „Прегледа Рудишта.“ Исто тако отпада му и заслуга, коју му поменути дописник приписује, „ла је тако срећен материјал приказао и немачкој читалачкој публици“, — јер је „Преглед рудишта“ публикован још 1900 год. на француском и немачком језику, а заједно са мојим коментаром руд. закона.

Нека се по томе цени колико је г. Јовановић својим радом „осветла образ Србији“ као што се он сам у „Трговинском Гласнику“ (бр. 130. од 21. окт. ове год.) дао рекламирати.

Примите господине уредниче уверење о мом одличном поштовању и не замерите ми, што Вас поводом ове заиста немиле појаве, понова умољавам да дате места и овој мојој завршној изјави.

Уредник Рударског Гласника

Петар А. Илић,
рудар. инжињер.

На напред изложену изјаву рударских стручњака г. Јовановић је штампао свој одговор у 324. бр. Дневног Листа од 24. нов. 1904. г. Ту је покушао да се оправда на тај начин, што је у своме одговору добацио рударским стручњацима, као да су они неистинито и нетачно преводили текст његове књиге, наводећи, да су они неверно превели: „gediegene Charaktere“ са „јединствени карактери“ у место, што би по његовом мишљењу требало превести са „постојани карактери“. Међу тим, баш и кад би његово објашњење било тачније, ипак за то тенденциозност његовог оригиналног текста, против којег су рударски стручњаци једнодушно устали, — није овим ни за длаку отклоњена.

Исто тако г. Јовановић је покушао да се заклони за очигледне штампарске грешке у поменутој изјави употребљавајући их као доказе о неком извртању појмова и неверном представљању његовог текста.

Напомена, да је из наведеног одељка о руд. стручњацима изостављен један део текста, беззначајан је, јер су руд. стручњаци наводили само оно, што је њих непосредно додиривало, у осталом и тај део текста садржи фразирања онако исто као и све остало, што је г. Јовановић употребио да попуни књигу да би изашла лебља.

Ко је читao књигу г. Јовановићеву „Bergbau und Bergbaupolitik“ и одговор његов у Дневном Листу, могао

је између осталог уочити, са колико се је нелогичности и недоследности г. Јовановић упустио у оцену спреме и рада рударских стручњака. Тако он на пр. у својој књизи пориче нашим руд. стручњацима спрему и искуство за преобрађај нашег рударства а с друге стране, у своме одговору, увија се пред њима и казује нам: како он није „према њима лично нерасположен“ (*sic!*) Даље пак, докле им у својој књизи пориче спрему да могу руководити рударским предузетицима, дотле у свом одговору сам наводи, да у Сењском Руднику радови стално напредују, и ако су ови под руководицем српских рударских инжињера. Исто тако, докле у својој књизи са особитим нагласком наводи, да г. Dr. Светолик Радовановић, као шеф рударског одељења представља епоху у нашем рударству, дотле у свом одговору износи, да је „збрка од администрације остала и данас у Рударском одељењу“. — Мањ, ако су „епоха“ и „збрка“ синонимни појмови! Чудно је, да г. Јовановић, и поред све његове конфузне логике, ипак не заборавља, да при том напомене, да су за вршење рударских административних послова потребна „у првом реду правничка знања и искуство, а за тим и економска знања“, којима, као што то у својој молби за државну службу напомиње, он једини (!) у Србији расположе.

Узалуд г. Јовановић покушава, да себи припише у заслугу поделу и начин излагања и сређивања материјала у својој књизи, јер су наши читаоци могли из ранијих излагања јасно увидети, чија је то заслуга. Кад је о заслузи реч, г. Јовановић би најмање имао право да се позива на повољне реферате у страним листовима о његовој књизи, јер оно што је у овим рефератима похваљено, г. Јовановић зна врло добро, да то није његов самосталан рад.

Односно спреме г. Јовановића — изгледа да је он и сувише уображен с обзиром на његову докторску оцену једва „rite“ (= $2\frac{1}{2}$ по нашим оценама), када наводи, да су рударски инжињери, и ако су они свршени рударски академичари, мањих квалификација. Г. Јовановић се при том служи неистином, наводећи како је он своје школовање у иностранству продужио на пуних седам година, што му министарство није на време израдило, да буде примљен код какве рударске управе у Немачкој, и да је он за времена неколико пута чинио представке министарству, да се то учини. Међу тим, сваки се може у Рударском одељењу уверити, да тих представака у опште није било, и да је г. Јовановићу стипендија продужена на седам година једино само за то, што је он умео својом методом убедити министра, како није био свестан тога,

да је на берлинском универзитету у почетку својих студија био уписан као нередован ученик, и да као такав нема права да испите полиже! Било би врло интересно, ако би г. Јовановић могао наћи још ма једнога, који би имао такове смелости да даде изјаву: како после тро-семестралног бављења на универзитету још не зна: да ли је редован или нередован ученик.

Да завршимо с напоменом г. Јовановићу: да у будуће буде обазривији у поступцима и скромнији у својим нелогичним претензијама, ако би зар желео да не претрпи и још већих малера. — У осталом, млад је човек и још има времена да се поправи. То му је савет од стране рударских стручњака.

